

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Zestawienie – Odmowa służby wojskowej ze względu na przekonania

Marzec 2020 roku
Niniejsze zestawienie nie jest wiążące dla Trybunału
i nie ma charakteru wyczerpującego

Odmowa służby wojskowej ze względu na przekonania

„Artykuł 9¹ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nie zawiera wyraźnego odniesienia do prawa do odmowy służby wojskowej ze względu na przekonania. Niemniej jednak Europejski Trybunał Praw Człowieka uznaje, że w przypadku, gdy odmowa służby wojskowej jest motywowana silnym i niemożliwym do przewyciężenia konfliktem między obowiązkiem służenia w wojsku, a sumieniem danej osoby lub jej głębokimi i szczerymi przekonaniami religijnymi bądź innymi, odmowa ta stanowi przekonanie lub wiarę o wystarczającej mocy przekonywania, powadze, spójności i istotności, by mogła wejść w zakres gwarancji Artykułu 9... Czy i w jakim zakresie odmowa służby wojskowej wchodzi w zakres działania tego przepisu należy rozpatrzyć w świetle szczególnych okoliczności sprawy.” ([Bayatyan przeciwko Armenii](#), Wyrok Wielkiej Izby z dnia 7 lipca 2011 roku, § 110). Sprawa *Bayatyan* (patrz poniżej, strona 3) jest pierwszą sprawą, w której Trybunał zbadał kwestię możliwości zastosowania Artykułu 9 Konwencji wobec osób odmawiających służby wojskowej. Poprzednio Europejska Komisja Praw Człowieka² w serii decyzji (patrz poniżej), odmówiła zastosowania tego przepisu do takich osób, uzasadniając to tym, że w rozumieniu Artykułu 4 ust. 3 lit. b Konwencji pojęcie „praca przymusowa lub obowiązkowa” nie obejmuje „żadnej służby o charakterze wojskowym bądź służby wymaganej zamiast obowiązkowej służby wojskowej w tych krajach, które uznają odmowę służby wojskowej ze względu na przekonania”, wybór, czy uznać osoby odmawiające służby wojskowej, pozostawiono w gestii Układających się Stron. Kwestia została zatem wykluczona z zakresu Artykułu 9 Konwencji, którego nie można odczytać jako gwarancji wolności od ścigania za odmowę służby w wojsku.

Orzecznictwo Europejskiej Komisji Praw Człowieka

Grandrath przeciwko Niemcom

Raport Europejskiej Komisji Praw Człowieka z dnia 12 grudnia 1966 roku

Skarżący, duchowny Świadków Jehowy, „całkowicie sprzeciwiał się służbie wojskowej” starając się o zwolnienie z odbycia nie tylko zasadniczej, ale i zastępczej służby wojskowej. Kwestionował wydanie wyroku skazującego w procesie karnym za odmowę odbycia służby wojskowej twierdząc, że był dyskryminowany w porównaniu z duchownymi katolickimi i protestanckimi, którzy zostali zwolnieni z jej odbycia.

1. Artykuł 9 (wolność myśli, sumienia i wyznania) Europejskiej Konwencji Praw Człowieka stanowi, że: „1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.

2. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.”

². Wraz z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka i Komitetem Ministrów Rady Europy, Europejska Komisja Praw Człowieka, która zasiadała w Strasburgu od lipca 1954 roku do października 1999 roku, nadzorowała przestrzeganie przez Umawiające się Strony ich zobowiązań wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Komisja przestała istnieć, gdy Trybunał stał się stały w dniu 1 listopada 1998 roku.

Zestawienie - Odmowa służby wojskowej ze względu na przekonania

Europejska Komisja Praw Człowieka zbadała sprawę na podstawie Artykułu 9 i Artykułu 14 (zakaz dyskryminacji) w związku z Artykułem 4 (zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej) Konwencji. Uznała, że **nie doszło do naruszenia** Konwencji, ponieważ osoby odmawiające służby wojskowej ze względu na przekonania nie podlegają zwolnieniu ze służby wojskowej, a każde z Układających się Państw może zdecydować, czy przyznać takie prawo, czy też nie. Jeżeli takie prawo zostało przyznane, to odmawiający ze względu na przekonania mogą zostać powołani do odbycia zastępczej służby wojskowej i nie mają prawa być od tego zwolnieni.

G.Z. przeciwko Austrii (skarga nr 5591/72)

Decyzja Komisji z dnia 2 kwietnia 1973 roku

Skarżący zarzucił, że został niesłusznie skazany przez austriackie sądy za odmowę odbycia obowiązkowej służby wojskowej ze względu na swoje przekonania religijne jako katolika.

Komisja uznała skargę za **niedopuszczalną**, stwierdzając w szczególności, że Artykuł 4 ust. 3 lit. b Konwencji, który z pojęcia pracy przymusowej wyłącza „służbę o charakterze wojskowym lub służbę wymaganą zamiast obowiązkowej służby wojskowej w tych krajach, które uznają odmowę służby wojskowej ze względu na przekonania”, wyraźnie wskazuje, że Państwa miały wybór, czy uznają odmowę odbycia służby wojskowej ze względu na przekonania, czy też nie, a jeśli uznają, czy zapewnią jakiś rodzaj służby zastępczej. Artykuł 9 Konwencji w związku z Artykułem 4 ust. 3 lit. b nie nakłada na Państwo obowiązku uznania osób odmawiających służby wojskowej, a w konsekwencji podejmowania specjalnych działań w celu wyegzekwowania ich praw do wolności sumienia i wyznania w zakresie obowiązkowej służby wojskowej. Komisja stwierdziła, że wskazane przepisy nie zakazują Państwu, które nie uznaje odmowy służby wojskowej ze względu na przekonania, karania tych, którzy odmówili służby wojskowej.

X. przeciwko Niemcom (skarga nr 7705/76)

Decyzja Komisji z dnia 5 lipca 1977 roku

Świadek Jehowy, uznany przez właściwe władze za osobę odmawiającą służby wojskowej ze względu na przekonania, odmówił stawienia się na wezwanie do odbycia zastępczej służby wojskowej. Został za to skazany na karę czterech miesięcy pozbawienia wolności, z warunkowym zawieszeniem wykonania kary w celu zawarcia porozumienia odnośnie odbycia prac społecznych w szpitalu lub innej instytucji i w ten sposób uzyskania zwolnienia od służby wojskowej. Ponieważ nie był w stanie uzgodnić warunków takiego porozumienia, jego wyrok został skierowany do wykonania w grudniu 1976 roku. Skarżący zarzucił, że uchylenie zawieszenia wykonania kary naruszało Artykuł 3 (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania), Artykuł 7 (zakaz karania bez podstawy prawnej) i Artykuł 9.

Komisja uznała skargę za **niedopuszczalną**. W szczególności uznano, że Artykuł 4 ust. 3 lit. b Konwencji wyraźnie stanowi, że odmawiający służby wojskowej ze względu na przekonania mogą zostać zobowiązani do odbycia zastępczej służby wojskowej zamiast służby zasadniczej, dlatego należało przyjąć, że Artykuł 9 nie uprawnia do zwolnienia z zastępczej służby cywilnej. W odniesieniu do skargi w zakresie Artykułu 7 (zakaz karania bez podstawy prawnej) Konwencji, Komisja podkreśliła, że to do ustawodawcy krajowego należało określenie czynów, za które można ponieść karę i stwierdziła, że Konwencja nie zakazuje Państwu karania tych, którzy odmówili odbycia zasadniczej służby wojskowej. Mając na uwadze wymiar kary orzeczonej wobec skarżącego, jej zawieszenie i warunkowe wykonanie, Komisja nie stwierdziła, aby istniały przekonujące argumenty za uznaniem, że doszło do naruszenia Artykułu 3 Konwencji (zakaz tortur).

N. przeciwko Szwecji (skarga nr 10410/83)

Decyzja Komisji z dnia 11 października 1984 roku

Skarżący, będący pacyfistą, został skazany za odmowę odbycia zasadniczej służby wojskowej. Skarżący nie zwrócił się o umożliwienie odbycia zastępczej służby wojskowej. Przed Komisją skarżący stwierdził, że padł ofiarą dyskryminacji, ponieważ członkowie różnych grup religijnych zostali zwolnieni z obowiązku odbycia służby, podczas gdy względy filozoficzne, takie jak wyznawanie idei pacyfizmu, nie stanowią uzasadnienia dla zwolnienia go z obowiązku służby wojskowej.

Komisja uznała skargę za **niedopuszczalną**. Nie stwierdziła ona naruszenia Artykułu 14 (zakaz dyskryminacji) w związku z Artykułem 9 Konwencji, gdyż zwolnienie z obowiązku odbycia zasadniczej lub zastępczej służby wojskowej nie stanowiło działania

Zestawienie - Odmowa służby wojskowej ze względu na przekonania

dyskryminacyjnego jedynie tych odmawiających służby wojskowej, którzy należeli do określonej wspólnoty religijnej, wymagającej od swoich członków powszechnej i surowej dyscypliny, tak duchowej, jak moralnej.

Peters przeciwko Holandii

Decyzja Komisji z dnia 30 listopada 1994 roku

Skarżący, student filozofii, został uznany za osobę odmawiającą służby wojskowej ze względu na przekonania, jednak został zmuszony do odbycia zastępczej służby cywilnej. Jako że studenci teologii byli w zasadzie zwolnieni z obu rodzajów służby wojskowej, skarżący uznał, że padł ofiarą dyskryminacji.

Komisja uznała skargę za **niedopuszczalną**. Wprawdzie uznano, że kwestia podniesiona przez pana Petersa podlegała Artykułowi 9, ale nie znalazła podstaw do stwierdzenia, że doszło do naruszenia Artykułu 14 (zakaz dyskryminacji) w związku z Artykułem 9 Konwencji.

Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Thlimmenos przeciwko Grecji

Wyrok Wielkiej Izby z dnia 6 kwietnia 2000 roku

Skarżący, będący świadkiem Jehowy, został skazany za odmowę odbycia zasadniczej służby wojskowej w czasie, gdy w Grecji nie było możliwości odbycia zastępczej służby wojskowej przez tych, którzy odmówili pełnienia służby zasadniczej ze względu na przekonania. Kilka lat później odmówiono mu zatrudnienia na stanowisku dyplomowanego księgowego, pomimo tego, że uzyskał bardzo dobry wynik w otwartym konkursie na wskazane stanowisko.

Trybunał stwierdził **naruszenie Artykułu 14** (zakaz dyskryminacji) **w związku z Artykułem 9** Konwencji wskazując, że uniemożliwienie skarżącemu wykonywania zawodu dyplomowanego księgowego nie było nieproporcjonalne do celu, jakim było właściwe ukaranie osób odmawiających wykonania obowiązków wobec ojczyzny, zwłaszcza że skarżący odbył już karę pozbawienia wolności za to przestępstwo.

Ulke przeciwko Turcji

Wyrok Wielkiej Izby z dnia 24 stycznia 2006 roku

Skarżący odmówił odbycia zasadniczej służby wojskowej ze względu na to, że wyznawał zdecydowane poglądy pacyfistyczne i publicznie spalił swoje wezwanie do odbycia służby podczas konferencji prasowej. Na początku został skazany za podżeganie poborowych do uchylania się od służby wojskowej, a następnie po przeniesieniu do oddziału wojskowego, wielokrotnie skazano go za odmowę noszenia munduru. Spędził prawie dwa lata w zakładzie karnym, a następnie ukrywał się przed władzami.

Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził **naruszenie Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji, uznając w szczególności, że obowiązujący system prawny nie przewidywał odpowiednich środków postępowania w sytuacjach powstałych na tle odmowy odbycia służby wojskowej z uwagi na wyznawane poglądy. Z uwagi na istotę obowiązującej regulacji prawnej skarżący był narażony na nieustanne ściganie i karanie. Występujące na przemian postępowania karne i wykonywanie kar pozbawienia wolności, rozpatrywane łącznie z możliwością tego, że do końca życia skarżący mógł być ścigany, stanowiło reakcję nieproporcjonalną do zamierzonego celu, jakim było zapewnienie odbycia przez niego służby wojskowej.

Bavatvan przeciwko Armenii

Wyrok Wielkiej Izby z dnia 7 lipca 2011 roku

Skarżący, Świadek Jehowy, kiedy w 2001 roku spełnił warunki do poboru, odmówił odbycia zasadniczej służby wojskowej ze względów sumienia, ale był gotów do odbycia zastępczej służby wojskowej. Władze poinformowały go, że z uwagi na brak przepisów przewidujących możliwość odbycia zastępczej służby wojskowej, jest on zobowiązany do odbycia służby zasadniczej. Skarżący został skazany za odmowę odbycia zasadniczej służby wojskowej na karę pozbawienia wolności. Skarżący zarzucił, że jego skazanie nastąpiło z naruszeniem Artykułu 9 Konwencji i stwierdził, że artykuł ten powinien być interpretowany w świetle

Zestawienie - Odmowa służby wojskowej ze względu na przekonania

współczesnych warunków, a mianowicie faktu, że większość państw członkowskich Rady Europy przyznało prawo do odmowy służby wojskowej ze względu na poglądy.

Trybunał stwierdził, że przed tą sprawą nigdy nie orzekł w kwestii zastosowania Artykułu 9 Konwencji do osób odmawiających służby wojskowej, w przeciwieństwie do Europejskiej Komisji Praw Człowieka, która odmówiła zastosowania tego artykułu do takich osób (patrz powyżej, strona 1). Jednak ta restrykcyjna interpretacja Artykułu 9 była odzwierciedleniem idei, które dominowały w tym czasie. Od tego czasu nastąpił istotny rozwój zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i krajowych systemów prawnych państw członkowskich Rady Europy. W świetle powyższych rozważań i doktryny "żywego instrumentu" Trybunał doszedł do wniosku, że zmiana w interpretacji Artykułu 9 była konieczna i przewidywalna oraz że przepis ten nie może być interpretowany łącznie z Artykułem 4 ust. 3 lit. b Konwencji. W związku z tym, chociaż Artykuł 9 nie zawierał wyraźnego odniesienia do prawa do odmowy służby wojskowej ze względu na przekonania, Trybunał uznał, że sprzeciw do służby wojskowej motywowany silnym i niemożliwym do przewyżczenia konfliktem między obowiązkiem służenia w wojsku, a sumieniem danej osoby lub jej głębokimi i szczerymi przekonaniem religijnymi bądź innymi stanowiącymi przekonanie lub wiarę o wystarczającej mocy przekonywania, powadze, spójności i istotności, by mogła wejść w zakres gwarancji Artykułu 9. W tej sytuacji skarżącego, **Artykuł 9 miał zastosowanie** w jego sprawie.

Co więcej, Trybunał stwierdził **naruszenie Artykułu 9** Konwencji, biorąc pod uwagę, że istniały skuteczne środki zastępcze, które były w stanie pogodzić sprzeczne interesy występujące w zdecydowanej większości państw europejskich, a skazanie skarżącego nastąpiło już w czasie, gdy Armenia zobowiązała się przyjąć rozwiązana prawne w zakresie zastępczej służby wojskowej.

Ercep przeciwko Turcji

Wyrok Izby z dnia 22 listopada 2011 roku

Skarżący, będący Świadkiem Jehowy, odmówił wykonania służby wojskowej. Zgodnie z odpowiednim ustawodawstwem osoby, które nie zgłosiły się do służby wojskowej, uznano za dezertersów. Za każdym razem, gdy rozpoczynał się nowy okres powołania, wszczynano postępowanie karne w związku z niezgłoszeniem się do służby przeciwko skarżącemu (ponad dwadzieścia pięć postępowań poczynawszy od 1998 roku). Został on skazany na kilka lat pozbawienia wolności. W 2004 roku sąd wojskowy wydał wyrok łączny skazujący na karę siedmiu miesięcy i piętnastu dni pozbawienia wolności. Po odbyciu kary 5 miesięcy pozbawienia wolności, skarżący został zwolniony warunkowo. W szczególności skarżył się on na kolejne skazania za odmowę służby w siłach zbrojnych.

Trybunał stwierdził **naruszenie Artykułu 9** Konwencji w niniejszej sprawie. Zauważył w szczególności, że skarżący był członkiem Świadków Jehowy, grupy religijnej, której przekonania obejmowały sprzeciw wobec służby wojskowej, niezależnie od jakiegokolwiek wymogu noszenia broni. W związku z tym, zarzuty skarżącego były umotywowane silnym i niemożliwym do przewyżczenia konfliktem między jego powinnościami. Uchylający się od służby wojskowej ze względu na przekonania nie mając innego wyboru, niż odmówienie przyjęcia do wojska, jeśli chcieli pozostać wierni swoim przekonaniom, narazili siebie na "cywilną śmierć" z powodu licznych postępowań sądowych, które władze niezmiennie wszczynały przeciwko nim, a także kumulowane skutki wynikające z wyroków skazujących (powtarzające się oskarżenia i wyroki skazujące i możliwość stawiania czoła oskarżeniom przez resztę życia). System ten nie osiągnął właściwej równowagi pomiędzy interesami społeczności jako całości, a tymi, którzy uchylali się od służby wojskowej ze względu na przekonania. W związku z tym kary nałożone na skarżącego, bez uwzględnienia wewnętrznych nakazów wynikających z jego sumienia i przekonań nie mogą być uznane za środek konieczny w demokratycznym społeczeństwie.

Zgodnie z **Artykułem 46** (moc obowiązująca oraz wykonanie wyroków) Konwencji, po wskazaniu, że naruszenie prawa skarżącego miało swoje źródło w problemie strukturalnym związanym z nieadekwatnością istniejących ram prawnych regulujących status uchylających się od służby wojskowej ze względu na przekonania i brak alternatywnych form służby, Trybunał ponadto stwierdził, że reforma prawa, która była niezbędna do zapobiegania kolejnym podobnym naruszeniom Konwencji, w połączeniu z wprowadzeniem zastępczej formy służby, mogłaby stanowić odpowiedni środek naprawczy, dzięki którym można będzie położyć kres uwidocznionym naruszeniom.

Zobacz także: Feti Demirtas przeciwko Turcji, wyrok Izby z dnia 17 stycznia 2012 roku; **Buldu i Inni przeciwko Turcji**, wyrok Izby z dnia 3 czerwca 2014 roku.

Savda przeciwko Turcji

Wyrok Izby z dnia 12 czerwca 2012 roku

Sprawa dotyczyła niepowodzenia w uznaniu przez Turcję prawa do odmowy służby wojskowej ze względu na przekonania. Trybunał stale powtarzał, że system obowiązkowej służby wojskowej nie zezwalał na jakiegokolwiek wyjątki z uwagi na poglądy i skutkowało surowymi sankcjami karnymi nałożonymi na tych, którzy odmówili odbycia służby wojskowej. Powyższe nie zapewniało należytej równowagi pomiędzy ogólnym interesem społecznym, a interesem osób odmawiających służby ze względu na przekonania. Kary, sankcje, skazania i oskarżenia dotyczące tych osób, w sytuacji braku środków, które uwzględniałyby względy sumienia, nie mogłyby zostać uznane za niezbędne w społeczeństwie demokratycznym.

Trybunał stwierdził naruszenie **Artykułu 9** Konwencji. W niniejszej sprawie skarżący skarżył się nie tylko na konkretne działania ze strony Państwa, ale także na nie uchwalenie ustawy wprowadzającej prawo do odmowy służby wojskowej ze względu na przekonania. Jego prośba nigdy nie została rozpatrzona przez władze, które wykorzystywały jedynie przepisy karne penalizujące odmowę służby wojskowej. W związku z brakiem procedury, która umożliwiłaby skarżącemu ustalenie, czy spełnił on warunki do uznania go za osobę uchylającą się od służby wojskowej ze względu na przekonania, obowiązek odbycia służby wojskowej spowodował silny i niemożliwy do przewyciężenia konflikt między obowiązkiem służenia w wojsku, a sumieniem danej osoby lub jej głębokimi i szczerymi wierzeniami religijnymi. Zatem, obowiązkiem władz było zapewnienie skarżącemu skutecznej i dostępnej procedury, która pozwoliłaby mu ustalić, czy był uprawniony do statusu osoby uchylającej się od służby wojskowej ze względu na przekonania, o co prosił. System, który nie przewidywał żadnej alternatywnej służby, ani żadnej efektywnej i dostępnej procedury, za pomocą której dana osoba mogła ustalić, czy może skorzystać z prawa do odmowy służby wojskowej ze względu na przekonania, nie pozwolił na osiągnięcie właściwej równowagi między ogólnym interesem społeczeństwa, a interesem osób uchylającej się od służby wojskowej ze względu na przekonania.

Trybunał także stwierdził **naruszenie Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji, jako że skarżący został poddany poniżającemu traktowaniu oraz **naruszenie Artykułu 6 ust. 1** (prawo do rzetelnego procesu sądowego) Konwencji, biorąc pod uwagę, że skarżący jako uchylający się od służby wojskowej ze względu na przekonania, musiał stawić się przed sądem wojskowym, który spełniał warunków niezawisłości i bezstronności.

Zobacz także: **Tarhan przeciwko Turcji**, wyrok Izby z dnia 17 lipca 2012 roku; **Savda przeciwko Turcji (nr 2)**, wyrok Izby z dnia 15 listopada 2016 roku (przypadek stwierdzenia przez Trybunał naruszenia Artykułu 10 (wolność wyrażania opinii) Konwencji dotyczący skazania osoby uchylającej się od służby wojskowej za podburzanie do unikania służby wojskowej za pomocą publicznego oświadczenia).

Enver Aydemir przeciwko Turcji

Wyrok Wielkiej Izby z dnia 7 czerwca 2016 roku

Skarżący w tej sprawie zarzucił, między innymi, że był wielokrotnie zatrzymywany, oskarżany i osadzany, ponieważ domagał się statusu osoby uchylającej się od służby wojskowej ze względu na przekonania.

Trybunał stwierdził, że sprzeciw skarżącego wobec odbycia obowiązkowej służby wojskowej na rzecz świeckiej Republiki Turcji nie wchodzi w zakres Artykułu 9 Konwencji, biorąc pod uwagę, że argumenty, które zostały podniesione, by domagać się statusu osoby uchylającej się od służby wojskowej ze względu na przekonania nie były motywowane przekonaniem religijnym, które były w silnym i niemożliwym do przewyciężenia konflikcie z obowiązkiem służenia w wojsku. Dlatego też uznał skargę za **niedopuszczalną**, jako że była niezgodna z Konwencją zgodnie z Artykułem 35 ust. 3 (wymogi dopuszczalności).

Zobacz także: **Bavdar przeciwko Turcji**, decyzja (Komitetu) z dnia 19 czerwca 2018 roku.

Papayasilakis przeciwko Grecji

Wyrok Wielkiej Izby z dnia 15 września 2016 roku

Sprawa dotyczyła odmowy władz zapewnienia skarżącemu statusu osoby uchylającej się od służby wojskowej ze względu na przekonania i pozwolenia mu odbycia zastępczej służby wojskowej.

Trybunał stwierdził naruszenie **Artykułu 9** Konwencji, uznając, że skarżący nie posiadał niezbędnych gwarancji proceduralnych w ramach rozpatrywania jego wniosku o zastępczą służbę cywilną. Trybunał uznał w szczególności, że greckie władze nie wykonały swojego obowiązku zapewnienia przesłuchiwanym osobom uchylającym się od służby wojskowej ze względu na przekonania przez specjalną komisję warunków odpowiadającym gwarancjom procesowym oraz równej reprezentacji wymaganej przez prawo krajowe. Skarżący został przesłuchany przez Komisję złożoną z żołnierzy, dwóch członków Komisji było nieobecnych, a ich zastępcy się nie pojawili; ostateczna decyzja Ministra Obrony Narodowej, oparta na projekcie przygotowanym przez Komisję, nie spełniała wymaganych gwarancji bezstronności i niezależności; kontrola Najwyższego Sądu Administracyjnego dotyczyła zaś tylko legalności decyzji, a nie jej meritum oraz została również oparta na ocenie dokonanej przez Specjalną Komisję.

Advan i Inni przeciwko Armenii

Wyrok Izby z dnia 12 października 2017 roku

Sprawa dotyczyła czterech Świadców Jehowy, którzy zostali skazani w 2011 roku za odmowę odbycia służby wojskowej oraz zastępczej służby cywilnej, ze względu na ich przekonania religijne. Przed władzami lokalnymi i sądami, utrzymywali, że choć prawo krajowe przewiduje alternatywę dla służby wojskowej, nie miała ona prawdziwie charakteru cywilnego, ponieważ była nadzorowana przez władze wojskowe. Zostali zwolnieni z więzienia w 2013 roku po ogólnej amnestii. Odbyli ponad dwa lata kary pozbawienia wolności.

Trybunał orzekł, że nastąpiło **naruszenie Artykułu 9** Konwencji. Stwierdził, że władze armeńskie nie zdołały w stosownym czasie dokonać odpowiednich dostosowań dla sumienia i przekonań skarżących oraz zagwarantować alternatywną służbę, która zapewniłaby sprawiedliwą równowagę między interesami ogółu społeczeństwa, a interesami skarżących. W szczególności stwierdzono dwa niedociągnięcia w systemie służby zastępczej. Po pierwsze, nie był on wystarczająco oddzielony od systemu wojskowego: władza, kontrola lub obowiązujące przepisy, wojskowi zaangażowani w nadzór i organizację służby zastępczej, w tym takie aspekty, jak wybiórcze kontrole, nieautoryzowana obecność, przeniesienia, przydziały i stosowanie zasad wojskowych, oraz noszenie mundurów przez cywilnych żołnierzy. Po drugie, program był znacznie dłuższy (42 miesiące zamiast 24 miesięcy służby wojskowej), co musiało odstraszać, a nawet mogło mieć efekt represyjny. Co więcej, mimo, że w 2013 roku wprowadzono zmiany legislacyjne, a skarżący mogli ubiegać się o unieważnienie swoich wyroków skazujących, odbyli oni do tego czasu prawie dwa lata zasądzonej wyrokiem kary.

Zobacz także: **Aghanvan i Inni przeciwko Armenii**, wyrok (Komitetu) z dnia 5 grudnia 2019 roku.

Mushfiq Mammadov and Inni przeciwko Azerbejdżanowi

Wyrok Izby z dnia 17 października 2019 roku

Ta sprawa dotyczyła odmowy przez skarżących pełnienia służby wojskowej z powodów religijnych.

Trybunał stwierdził, że doszło do **naruszenia art. 9 Konwencji**, uznając, że postępowania karne i skazania skarżących z powodu odmowy służby wojskowej wynikały z faktu, że nie istniał alternatywny system zastępczego odbycia służby wojskowej, który pozwalałby na skorzystanie przez skarżących ze statusu odmawiających z uwagi na przekonania. To prowadziło do naruszenia, które nie było konieczne w społeczeństwie demokratycznym. Na podstawie **art. 46 Konwencji** (moc obowiązująca oraz wykonanie wyroków) Trybunał stwierdził, że w sprawie uwypuklona została kwestia dotycząca braku ustawodawstwa dotyczącego zastępczej służby jako alternatywy do służby wojskowej w Azerbejdżanie. Wprowadzenie takiego ustawodawstwa wiąże się z zobowiązaniem przyjętym przez Azerbejdżan w związku z wstąpieniem do Rady Europy oraz było także wymogiem zawartym w samej Konstytucji tego kraju.

Dyagilev przeciwko Rosji

Wyrok Izby z dnia 10 marca 2020 roku³

Ta sprawa dotyczył procedury rozpatrywania wniosków o zastąpienie obowiązkowej służby wojskowej jej formą zastępczą. Skarżący, tegoroczny absolwent, zarzucił władzom, że odmówiły mu, gdyż uznały, że nie jest prawdziwym pacyfistą.

Trybunał stwierdził **brak naruszenia art. 9 Konwencji** w tej sprawie. W szczególności Trybunał nie znalazł powodów, aby podważyć ocenę dokonaną przez władze w zakresie szczerości poglądów skarżącego. W istocie nie przedstawił on wystarczających dowodów, poza przedłożeniem życiorysu oraz listu rekomendacyjnego pracodawcy, aby udowodnić, że jego odmowa odbycia służby wojskowej była motywowana szczerym i nieprzejednanym konfliktem sumienia. Generalnie Trybunał stwierdził, że unormowania obowiązujące w Rosji w zakresie podejmowania decyzji w sprawach dotyczących odmowy pełnienia służby wojskowej, obejmujące komisję wojskową i możliwość dokonania kontroli sądowej, były adekwatne. Komisje wojskowe, przynajmniej na pierwszy rzut oka, spełniały wymóg niezależności, natomiast sądy miały szerokie możliwości aby następnie skontrolować sprawę, gdyby doszło do uchybień proceduralnych na poziomie komisji.

Dodatkowe źródła

Zobacz w szczególności:

- ***Przewodnik po Artykule 9 - Wolność myśli, sumienia i wyznania***, dokument przygotowany przez Wydział Analiz Trybunału

---

Kontakt z mediami:

Tel.: +33 (0)3 90 21 42 08

---

³ Wyrok ten stanie się ostateczny w okolicznościach określonych w Artykule 44 § 2 (ostateczne wyroki) Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.